

СПЕЦИФІКА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЇ РОБОЧИХ МІСЦЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

У статті проаналізовано підходи, основні причини та особливості проведення атестації робочих місць у малих фермерських господарствах агропромислового комплексу України з розробкою рекомендацій.

Ключові слова: травматизм; захворюваність; атестація; проведення; робоче місце; фермерське господарство.

Постановка проблеми. Сільське господарство є основною складовою агропромислового комплексу, на яку припадає 14 % валового внутрішнього продукту держави. Стабільний розвиток сільського господарства визначає основу добробуту населення кожної країни. Не є винятком і для України.

Успіх аграрних перетворень очевидний та незаперечний, але інтенсивне нарощування обсягів виробництва потребує нових підходів до питань промислової безпеки в галузі.

Хоча стан промислової безпеки на сільсько-господарських підприємствах характеризується зменшенням кількості нещасних випадків, у тому числі із смертельними наслідками, але він достатньо високий. Це, в першу чергу, пов'язано з розвитком агропромислового комплексу України, який істотно залежить від інженерно-технічного забезпечення галузі, зокрема від технічного стану та його оновлення.

Дослідження доводять, що технічні причини становлять приблизно 50 % від усіх нещасних випадків.

Аналіз публікацій. Теоретичні та практичні підходи щодо проведення атестації робочих місць наведено у роботах провідних українських [1-3] учених, присвячених як загальним питанням атестації робочих місць, так і питанням оцінки виробничих небезпек та безпеки технологічних процесів. До останнього часу атестацію робочих місць у малих фермерських господарствах не розглядали взагалі, оскільки і на великих та середніх підприємствах АПК атестації майже не проводяться.

Нині ця проблема виходить на перші позиції, особливо на малих селянсько-фермерських підприємствах.

Мета статті – всебічний аналіз особливостей проведення атестації робочих місць на малих фермерських господарствах АПК.

Основна частина. Як свідчить аналіз травматизму останніх років, більшість нещасних випадків відбувається під час механізованих збиральних робіт, що зумовлено низкою об'єктивних причин. У результаті технічної політики у державі машинно-тракторний парк сільськогосподарських підприємств майже не оновлюється. Кількість зернозбиральних машин щорічно зменшуються за рахунок відпрацювання потрібного ресурсу та розбирання техніки на запасні частини.

Так, упродовж останнього року основними сільсько-господарськими машинами аграрні підприємства забезпечені лише на 48-65 % від розрахунку технологічної потреби. З них близько 95 % експлуатуються поза амортизаційними строками, майже дві третини техніки має вік 20 і більше років. Майже 74 % зернозбиральних комбайнів складають морально застарілі СК-5 «Нива» та зняті з виробництва більше 15 років назад СК-6 «Колос» і майже 2,8 % парку – це відносно нові комбайни. На 1 червня, тобто за місяць до початку збирання врожаю тільки 52 % техніки готові до роботи.

Часто під час ремонту із декількох машин збирається одна і при цьому забувають встановити технічні засоби безпеки, які повинні там бути [3].

Все це призводить до того, що серед основних груп професій і спеціальностей АПК України виявлено, що більше всього травмуються механізатори (№ 351). На фоні зниження травматизму зі смертельними наслідками серед інших професій у механізаторів спостерігається його зростання.

Погіршують ці питання невиконанням організаційних та санітарно-гігієнічних заходів.

Ці всі проблеми повинна була вирішувати система управління охороною праці (СУОП), але, як показала практика, СУОП побудована на принципах реагування на страхові випадки, а не на принципах їх профілактики. Аналіз впливу шкідливих виробничих чинників на здоров'я працівників у господарствах практично не проводиться, фіксуються лише наслідки, які призвели до нещасних випадків, а не причини їх виникнення. Основну увагу приділяють не попередженню нещасних випадків працівників, а компенсаційним заходам при виникненні нещасних випадків.

Системний характер назрілих проблем зумовлює необхідність реформування усієї СУОП, тобто управління системою збереження життя і здоров'я працівників у процесі трудової діяльності. Тому для захисту здоров'я працівників і забезпечення безпеки праці треба впроваджувати в АПК систему управління професійними ризиками. Побудова системи управління професійним ризиком передбачає проведення комплексу організаційно-правових, фінансово-економічних, виробничо-технологічних, соціальних, медичних і санітарно-

гігієнічних заходів, спрямованих на мінімізацію впливу шкідливих виробничих чинників на здоров'я працівників.

Національний науково-дослідний інститут охорони праці (ННДІОП) розробив «Рекомендації щодо підвищення ефективності управління ризиками виникнення нещасних випадків та професійних захворювань на рівні підприємства, галузі, держави».

Основою системи управління професійними ризиками повинна стати суцільна атестація робочих місць за умовами праці, тобто оцінка умов праці на кожному робочому місці з метою виявлення шкідливих і небезпечних виробничих чинників та здійснення заходів щодо приведення умов праці у відповідність з державними нормами вимог охорони праці. Атестація дає змогу визначити клас небезпеки виробництва відповідно до критеріїв гігієнічної класифікації умов праці (ГН 3.35-3.8; 6.61-083-2002), що враховують можливі зміни в організації працівників і формування професійної патології залежно від ступеня перевищення граничнодопустимого рівня (ГДР) чинників виробничого середовища, встановлених санітарним законодавством.

Атестація робочих місць за умовами праці – це комплексна оцінка всіх чинників виробничого середовища і трудового процесу. Вона включає облік та комплексну оцінку відповідності кожного робочого місця вимогам стандартів, методикам виконання вимірювань, санітарним нормам і правилам, правилам техніки безпеки та пожежної безпеки.

Основна мета атестації полягає в регулюванні відносин між власником або уповноваженим ним органом і працівниками з метою реалізації прав на здоров'я й безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу в несприятливих умовах.

Навіщо потрібно проводити таку атестацію? [1]. По-перше, у кожного працівника повинно бути своє робоче місце. По-друге, на робочому місці повинні бути створені умови, необхідні для виконання конкретних службових завдань. І по-третє, умови праці на робочому місці повинні бути нешкідливими і безпечними для працівника. Про це повинен потурбуватися роботодавець (ст. 29 та 153 КЗпП).

Але не все залежить від керівника. Сама специфіка виробництва може бути пов'язана з чинниками підвищеної небезпеки, шкідливістю тощо. У таких випадках роботодавець повинен компенсувати працівникові «шкідливості» його роботи, виходячи з норм чинного законодавства. Наприклад:

- надати йому додаткову відпустку (ст. 7 Закону № 504);
- установити підвищену оплату праці (ст. 100 КЗпП);
- забезпечити видачу спецодягу і засобів індивідуального захисту (ст. 163, 164 КЗпП);
- видавати мило, знешкоджуючі засоби, а також молоко і лікувально-профілактичне харчування (ст. 165, 166 КЗпП);
- організувати обов'язкові медичні огляди (ст. 169 КЗпП).

Крім того, на роботах з підвищеною небезпекою роботодавець не може залучати жінок (ст. 174 КЗпП) і неповнолітніх (ст. 190 КЗпП).

Що стосується інтересів самих працівників, то вони можуть отримати пенсію за віком на пільгових умовах, якщо доведуть, що певний період часу працювали у небезпечних і шкідливих умовах, що можна виявити на підставі атестації робочих місць за умовами праці (п. 2 Порядку № 442).

Отже, мета проведення атестації – оформити правові підстави надання в господарстві передбачених законом гарантій і компенсацій для працівників, зайнятих на роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці.

Основні нормативні документи, що регулюють процес проведення атестації в господарстві – Постанова № 442 та Рекомендації № 41.

Проведення атестації оформлюється наказом роботодавця, у якому вказується склад атестаційної комісії, строки проведення атестації, порядок проведення досліджень робочих місць тощо.

Для санітарно-гігієнічних досліджень при проведенні атестації залучають санітарні лабораторії.

Розглянемо ці проблеми у ракурсі роботи малих селянсько-фермерських господарств, які працюють на застарілій техніці. Складається таке враження, що вони кинуті в питаннях охорони праці напризволяще. Про це свідчать такі факти:

1) На малих підприємствах АПК немає дозволів Територіальних управлінь Держнаглядохоронпраці на початок роботи. Отримали його лише ті фермерські господарства, в яких сталися нещасні випадки зі смертельним наслідками;

2) У фермерських господарствах не проводяться попередні прийоми на роботу та періодичні медичні огляди працівників, чим порушується ст. 19 Закону України «Про охорону праці»;

3) Нема дозволів міністерства охорони здоров'я (МОЗ) на зберігання і використання пестицидів та агрохімікатів у цих господарствах, чим порушується Закон України «Про пестициди та агрохімікати»;

4) Не відчутна допомога і з боку Асоціацій та Фондів підтримки селянсько-фермерських господарств у питаннях охорони праці.

Є і специфічні труднощі в проведенні атестації на малих підприємствах АПК. Розглянемо деякі з них:

1) Для проведення атестації треба видати наказ на роботу комісії та експертних груп. Які можуть бути експертні групи у фермерському господарстві, коли визначити склад комісії ні з кого?

2) Оцінка робочих місць за умовами праці проводиться за результатами санітарно-гігієнічних досліджень чинників виробничого середовища, а це пов'язане з великими фінансовими витратами.

3) Шляхом порівняння фактично визначеного лабораторного дослідження чи інструментальних вимірів значень з нормативним треба проводити оцінку чинника на відповідність нормативному акту з охорони праці. А де взяти в умовах фермерського господарства десятки цих нормативних актів?

4) Непостійні (мобільні) робочі місця пропонується оцінювати як не робочі місця, а робочий процес (вид робіт), тим структурним підрозділом на балансі якого вони знаходяться. А як бути з тією сільсько-

господарською технікою, яка береться фермером в оренду і на ній виконуються інші роботи, ніж ті, які пройшли паспортизацію?

І ці проблемні питання ще можна продовжувати.

Висновки. Пропонується на цьому етапі для малих фермерських господарств цю роботу, як виняток трохи спростити у такому напрямку.

1. ННДІОП, для спрощення інструментальних вимірів таких показників, як шум, вібрація, які потребують великих коштів, провести обробку даних реальної величини рівнів звукового тиску і вібрації на мобільній техніці, яка використовується в АПК, з урахуванням марки машини, агрофону, де вона використовується і терміну відпрацювання машини та надати ці рекомендації для використання їх при

проведенні атестації робочих місць за умовами праці на малих підприємствах АПК;

2. Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві визначити базові фермерські господарства у кожному регіоні і організувати в них показове проведення атестації за рахунок Фонду;

3. Асоціаціям та Фондам підтримки селянсько-фермерських господарств надати методичну допомогу в придбанні нормативної документації з охорони праці, за кошти Асоціацій і Фондів, у базових господарствах районів;

4. Паралельно, відповідним установам здійснювати більш жорсткий контроль на фермерських господарствах за використанням працівниками колективних і індивідуальних заходів і їх медичне обслуговування згідно з нормативними актами з охорони праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зінченко О. Атестація робочих місць: Кому це потрібно? / О. Зінченко // Баланс. Всеукраїнський бухгалтерський тижневик № 21, 2007 р.
2. Критерії оцінки виробничих небезпек : [навчальний посібник] / [В. Л. Лущенко, Д. А. Бутко, М. Т. Воїнов та ін.]. – Сімферополь : Бізнес-Інформ, 1998. – 224 с.
3. Безпека технологічних процесів при виробництві та післязбиральній обробці рослинництва : [навчальний посібник] / [Д. А. Бутко, В. Л. Лущенко, Ю. П. Рогач та ін.]. – Сімферополь : Бізнес-Інформ, 2002. – 344 с.
4. КЗпП – кодекс законів про працю України від 10.12.71 р. № 322-VIII.
5. КУпАП – кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 р. № 8073-X.
6. Закон №504 – Закон України від 15.11.96 р. № 504/96-ВР «Про відпустки».
7. Закон № 1788 – Закон України від 05.11.91 р. № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення».
8. Постанова № 36 – постанова КМУ від 16.01.03 р. № 36 «Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах».
9. Постанова № 442 - постанова КМУ від 01.08.90 р. № 442 «Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці».
10. Постанова № 576 – постанова КМУ від 12.07.05 р. № 576 «Про затвердження переліку робіт з важкими, шкідливими та особливо шкідливими умовами праці у будівництві, на яких встановлюється підвищена оплата праці».
11. Постанова № 1290 – постанова КМУ від 17.11.97 р. № 1290 «Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці».
12. Наказ № 45 – наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31.03.94 р. № 45 «Про затвердження Положення про порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій».
13. Наказ № 528 – наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.01 р. № 528 «Про затвердження Гігієнічної класифікації праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу».
14. Перелік № 4430-87 – Перелік хімічних речовин, при роботі з якими у профілактичних цілях рекомендується вживання молока або інших рівноцінних харчових продуктів, затверджений Міністерством охорони здоров'я СРСР від 04.11.87 р. за № 4430-87.
15. Рекомендації № 41 – Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці, затверджені постановою Міністерства праці України від 01.09.92 р. № 41.

Ю. П. Рогач,

Таврический государственный агротехнологический университет, г. Мелитополь, Украина

СПЕЦИФИКА ПРОВЕДЕНИЯ АТТЕСТАЦИИ РАБОЧИХ МЕСТ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ

В статье проанализированы подходы, основные причины та особенности проведения аттестации рабочих мест в малых фермерских хозяйствах агропромышленного комплекса Украины с разработкой рекомендаций.

Ключевые слова: травматизм; заболеваемость; аттестация; проведение; рабочее место; фермерское хозяйство.

Yu. P. Rogach,
Taurian State Agrotechnological University, Melitopol, Ukraine

PECULIARITIES OF CERTIFICATION OF WORKING FARMS

In article approaches, the main reasons that features of carrying out certification of workplaces in small farms of agro-industrial complex of Ukraine with development of recommendations are analysed.

Keywords: *injury; disease; certification; conduct; workplace farm.*

Рецензенти: *Григор'єва Л. І., д. б. н., професор;*
Петрук В. Г., д. т. н., професор.

© Рогач Ю. П., 2014

Дата надходження статті до редколегії 23.11.2014